

Koduloomade nimetused

Esta Nahkur¹, Piia-Liisa Koll¹, Eha Järv¹, Eve Rannamäe²

¹ Veterinaarse bio- ja populatsioonimediitsiini õppetool, Eesti Maaülikool
² Ajaloo ja arheoloogia instituut, Tartu Ülikool

Loomade luud ja hambad ning nende fragmendid on arheoloogilistel väljakaevamistel sagedasteks leidudeks. Teaduslikuks tõlgendamiseks on vajalik need luud määrata: skeletielement, võimalusel ka sugu ja vanus, kuid mis peamine – looma liik. Seejuures on oluline kasutada õigeid nimetusi.

Nimetamine võib osutada keeruliseks, kui eestikeelse nimetuse ja looma taksonoomilise kategooria vahel esineb vastuolusid. Näiteks kodukitse puhul tekib nimetuse kits tõttu esmalt mõtteline seos metskitsega. Kodukits (*Capra hircus*) ja lammas (*Ovis aries*) kuuluvad õnessarvedega veislaste sugukonda, kuid metskits (*Capreolus capreolus*) kuulub taksonoomiliselt-bioloogiliselt umbsarvedega hirvlaste sugukonda.

Mitmeid loomanimetusi kasutatakse harjumusest, mõtlemata nende tähendusele. Näiteks tekitavad isase kitse nimetamisel segadust terminid sikk ja sokk. Kodukitsel tähistab sikk kastreerimata ja sokk kastreeritud looma. Metskitse isasloomade nimetatakse aga sokuks. Hirvlaste noorloomi kutsutakse valdavalt vasikateks. Samas hirvlaste hulka kuuluvad metskitse noori järglasi aga talledeks. Talle puhul on ilmselt tegu meie sugulaskeeltest pärineva teisenenud laensõnaga.

Nimekasutus võib valdkondade vahel erineda. Näiteks anatoomid nimetavad koduveist inglise keeles ametliku liiginimega bovine, loomakasvatajad ja zooarheoloogid aga cattle, mis tähistab veist kariloomana. Paljud valdkonnad kasutavad nimetusi sünonüümina (sh kohtab seda ka zooarheoloogias). Soovituslikult võiks teadustekstis esmamainimisel kasutada teaduslikku ladinakeelset nimekuju, millele lisatakse edaspidi kasutatavad nimevariandid.

Enamesinevate koduloomade nimetused on koondatud selgitavasse tabelisse ning lisatud vanusejärgud loomakasvatustest ja loomaarstiteaduslikust vaatepunktist. Kuna zooarheoloogia klassifikaatorid on meil enamasti eesti-, inglise- ja ladinakeelsed, on peatähelepanu pööratud nendele keeltele, kuid lisatud on ka enamkasutatavad saksa- ja venekeelsed terminid. Ladinakeelsele liiginimele on lisatud sellest tulenev lühend. Tabelist on välja jäetud rahvapärased ja murdelised nimetused.

Nimetus	Isane	Emane	Kohiloom	Noor loom
Koduveis, veis (<i>Bos taurus</i>) bo	pull, sõnn	lehm (poeginud)	härg, kabu	vasikas (kuni 6. elukuuni), mullikas: lehmik (emane veis poolest aastast kuni poegimiseni), õhv (tiine mullikas), pullik, värss (mõlemad isased veised poolest aastast kuni paarituseani)
Bovine, cattle	bull	cow (poeginud)	bullock: steer (noor isane kohiloom), ox (üle 4 aasta vanune kohitsetud isane tööloom)	calf (sünnist kuni emast võõrutamiseni), weaner (emane veis võõrutamisest kuni aasta vanuseni), heifer (alla 3-aastane poegimata)
das Vieh	der Bulle, der Stier	die Kuh	der Ochse	das Kalb, die Jungrind, die Färse (emane)
Крупный рогатый скот, корова	бык	корова	вол	телёнок, тёлка
Kodukits, kits (<i>Capra hircus</i>) cap	sikk, pukk	kits	sokk	tall (alla aastane)
Goat	buck (vanem kui aasta)	doe	wether	kid (alla aastane, mõlemast soost), doeling (emane), buckling (isane)
die Ziege	der Bock	die Ziege		das Zickel, das Zicklein
Коза	козел	коза		козлёнок
Kodulammas, lammas (<i>Ovis aries</i>) ov	jäär, päss	utt	oinas	tall (alla aastane), utetall (poegimata emane), oinik ehk oinastall (kastreeritud isane)
Sheep	ram (vanem kui aasta)	ewe (vanem kui aasta)	wether, gelded ram	lambkin, lambling (mõlemad vastsündinu kohta), lamb (alla aastane), ewe lamb (emane, alla aastane), ram lamb (isane, alla aastane), wether lamb (kastreeritud isane)
das Schaf	der Widder, der Schafbock	die Mutterschaf	der Hammel	das Lamm, der Hammellamm (kastreeritud isane tall)
Овца	баран, баран-производитель	овца	валух	ягнёнок, валушок (kastreeritud isane tall)
Koduhobune, hobune (<i>Equus caballus</i>) eq	täkk	mära	ruun	varss (alla aastane), sälg
Horse	stallion (vanem kui 4-aastane), colt (noorem kui 4-aastane)	mare (vanem kui 4-aastane), filly (noorem kui 4-aastane)	gelding, rune	foal
das Pferd	der Hengst	die Stute	der Wallach	das Füllen, das Fohlen
Лошадь	конь, жеребец	лошадь, кобыла	мерин, руна	жеребёнок
Kodusiga, siga (<i>Sus domesticus</i>) su	kult, pahr, ups	emis (poeginud)	orikas	põrsas (sünnist võõrutamiseni), kesik (võõrutamisest kuni nuuma alguseni), nooremis (kuni esmakordse poegimiseni)
Domestic pig	boar	sow	barrow (noorelt kohitsetud), stag (täiskasvanult kohitsetud)	piglet, pig, shoat, weaned pig, gilt (emane)
das Schwein	der Eber	die Muttersau, die Sau	der Borg, der kastrierte Eber	das Ferkel, der Läufer, die Jungsau (mõlemad emase kohta)
Свинья	хряк	свиноматка (poeginud või nähtavalt tiine emane), свинья	боров	поросёнок, подсвинок, свинка (emane)

Kasutatud kirjandus

Loomakasvatusterminid eesti, saksa, inglise ja vene keeles I, Seakasvatus. Tallinn: Valgus, 1983
 Meie koduloomade nimetused. J. Lõo. Eesti kirjandus, Eesti kirjanduse seltsi väljaanne, kuues aastakäik, 1911
 Eesti Keele Instituut, loomakasvatus terminite andmebaas: <https://term.eki.ee/termbase/view/8243774/>

Postri koostamist toetas Eesti Teadusagentuur, projekt PRG29.